

**DYNAMICKÉ PROCESY V JAZYKU NA PRÍKLADE POUŽITIA
LINGVOKULTURÉM S ODKAZOM NA SOCIALIZMUS
V SÚČASNOM NOVINOVOM TITULKU
(RUSKO-ČESKÁ KOMPARÁCIA)**

*Dynamic Processes in Languages on the Example of the Usage of
Linguoculturemes with Reference to Socialism in the Current Newspaper Headline
(Russia-Czech Comparison)*

Keywords: *sovietism, linguoculturology, linguocultureme with reference to socialism, linguoculture, newspaper headline*

Contact: *Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave; mujkosoval@ucm.sk*

Úvod

V súčasnosti neexistujú pochybnosti o tom, že jazyk je fenomén nesmierne dynamický, ide totiž o neustále sa meniaci, živý proces, na ktorého lexikálny a frazeologický fond vplýva predovšetkým mimojazykové prostredie. To znamená, že je formovaný činnosťou a udalosťami konkrétneho historického obdobia. Skúmanie jazyka z diachronického aspektu odhaľuje, akým spôsobom a do akej miery je schopný reflektovať spoločenskú realitu konkrétneho časového úseku.

Úvodné slová potvrdzuje fakt, že obdobím, ktoré sa do jazyka krajín bývalého východného bloku zapísalo veľmi hlboko, je epocha socializmu. Októbrová revolúcia v roku 1917 nepriniesla do Ruska iba spoločensko-politické zmeny, je zrejmé, že všetky tieto udalosti veľmi silným spôsobom ovplyvnili aj kultúru a jazyk. A epocha socializmu bola, najmä v Rusku, dostatočne dlhá na to, aby sa vytvoril bohatý lexikálny fond naviazaný na túto dobu. Socializmus a kultúrne koncepty s ním spojené sa tak v myslení ľudí a v jazyku zachovávajú aj po viac než tridsiatich rokoch od zmeny režimu, čo sa odráža aj na záujme lingvistov o túto problematiku.

Jazyk sovietskej epochy

Lexémy, slovné spojenia, či iné významové jazykové jednotky, ktoré vznikli alebo sa používali v období existencie Sovietskeho zväzu a vyjadrovali realie sovietskeho života, nesú pomenovanie **sovietizmy** (Protčenko 1975: 30, Šanskij 1987: 14).

Za podkategóriu reálií, teda jazykových prostriedkov, ktoré charakterizujú život, kultúru a sociálny rozvoj národa, vyjadrujú jeho národný alebo historický kolorit, považujú sovietizmy bulharskí prekladatelia S. Vlachov a S. Florin. Rozdeľujú ich na:

- výlučne sovietske reálie;
- regionálne sovietizmy – zvyčajne sú podobné vo všetkých socialistických krajinách;
- internacionálne sovietizmy – výrazy, ktoré sa vo svete prekladajú formou transkripcie, pretože sú všeobecne známe (Vlachov, Florin 1980: 142–146).

Vo Výkladovom slovníku jazyka Sovdepie sú za sovietizmy považované akékoľvek reálie alebo pojmy sovietskej epochy, a sú klasifikované ako:

- lexikálne a slovotvorné – nové výrazy, ktoré vznikli počas sovietskej epochy (sovchoz, agittrabota);
- sémantické – výrazy, ktoré sa do sovietskej epochy používali v inom význame (úderník);
- štylistické – kliše, ktoré sa vytváralo pre určitý štýl (vodca svetového proletariátu);
- špecifickú sovietsku onomastiku – vlastné mená, či slová alebo názvy, vytvorené na základe mien (stalinka, brežnevka) (Mokienko, Nikitinová 1998: 5–21).

Ako napovedajú predchádzajúce definície, mnohé sovietizmy prekročili svoj národný rámec. V transliterovanej podobe, či vo forme kalkov, sa tieto výrazy používali nielen v ostatných socialistických krajinách (tzv. sovietskych satelitoch), ale niektoré sa rozšírili do celého sveta. V ostatných socialistických štátoch sa, samozrejme, vytvárala tiež pôvodná lexika, ktorá istým spôsobom odzrkadľovala kultúru tej doby v každej konkrétnej krajine.

Lingvokulturoológia

Lexiku odrážajúcu epochu socializmu možno skúmať nielen v oblasti politickej lingvistiky, sociolingvistiky, či etnolingvistiky, ale je to sféra zaujímavá aj pre lingvokulturoológiu, ktorá sa ako samostatná veda vyhranila až v poslednom desaťročí 20. storočia. Predmet jej skúmania tvorí vzájomný vzťah jazyka a kultúry. Medzi inými vedeckými disciplínami sa pomaly stabilizuje, no jej cesta k nim nebola priamočiara a spočiatku sa k nej aj mnohí jazykovedci stavali skepticky. Dôvodom počiatkových nezrovnalostí a nie úplne ustálenej terminológie a výskumných metód v lingvokulturoológii môže byť aj jej prienik s inými, príbuznými humanitnými vedami.

Aby bolo možné pochopiť prevládajúce lingvokultúrne prvky, ktoré zobrazujú kultúru určitej spoločnosti a zároveň ju verbálne vyjadrujú, je nevyhnutné ich v textoch objektívne identifikovať. V lingvokulturoológii sa preto aktívne používa termín lingvokulturéma, ktorú v súčasnosti mnohí lingvisti považujú za základnú jednotku lingvokulturologickej analýzy.

Tento pojem zaviedol do vedeckej praxe V.V. Vorobjov, ktorý poukázal na to, že jej obsahom nie sú len jazykové (s jazykovým významom), ale aj kultúrne (s kultúrnym, mimojazykovým významom) komponenty, interpretované príslušným znakom. Môže byť vyjadrená slovom, slovným spojením, ale aj celým textom s istým etnokultúrnym významom (Vorobjov 2008: 44–45).

Rozdielnosť lingvokulturém sa evidentne prejavuje pri komparácii jazykov, čo dáva možnosť nadobudnúť predstavu o kultúrnych osobitostiach society, ktorej jazyk je objektom skúmania (Jelisejevová 2013: 67).

Kultúra v jazykovej podobe je predstavená pojmom **lingvokultúra**. Podľa V. V. Krasnychovej ide o obrazy vedomia vo verbálnych „šatách“, čo si možno vysvetliť tak, že sémantiku lingvokultúry tvorí kultúrny obsah „oblečený“ v jazykovom znaku (Krasnychová 2013: 11).

V našej štúdií sa popri ruskej lingvokultúre zameriavame aj na českú, nakoľko predpokladáme, že aj v ostatných európskych socialistických krajinách vznikala pôvodná lexika reflektujúca realitu uvedeného obdobia. Vzhľadom na to, že volíme lingvokulturologický pohľad na danú problematiku a nezaobráame sa iba sovietskymi jazykovými prvkami, nepoužívame pojem soviatismus, ale nahrádzame ho termínom **lingvokulturéma s odkazom na socializmus**.

Novinové titulky

Titulok je motivátor, na základe ktorého sa čitateľ rozhoduje, či si text pod ním prečíta, alebo mu nebude venovať pozornosť.

V súčasnej dobe, vďaka technologickému pokroku, dávajú mnohí ľudia prednosť čítaniu správ na internete pred listovaním v tlačených novinách. Preto je prirodzené, že väčšina klasických periodík má aj svoju internetovú podobu a tej sa prispôbujú aj titulky. Tvrdenie, že v klasických novinách sú titulky kľúčovou časťou textu, je pre internetové periodiká, ak si chcú získať a udržať čitateľa, ešte závažnejšie. Ak je cieľom autorov upútanie pozornosti čo najväčšieho počtu čitateľov, musia zvoliť sofistikovaný prístup aj k tvorbe titulu. Vždy by však mali brať do úvahy základné funkcie novinových titulkov, ktorými sú predovšetkým: nominatívna funkcia (titulok ako názov), informačná funkcia (informácia o téme článku), reklamná funkcia (prilákanie čitateľovej pozornosti), emotívna funkcia (vyjadrenie autorovho názoru na text), persuzívna funkcia (apelovanie na čitateľa) a štruktúrna funkcia (týka sa internetových periodík). Titulky, samozrejme, nemusia spĺňať všetky tieto funkcie, autori sami rozhodujú, ktorá z nich bude dominantná (Mujkošová 2021: 31–33).

Lingvokulturémy s odkazom na socializmus v novinových titulkoch

V tejto štúdií na niekoľkých príkladoch ukážeme, akým spôsobom sú v súčasnosti pri tvorbe novinových titulkov využívané lingvokulturémy s odkazom na socializmus, a tiež to, akú funkciu v nich zohrávajú – či sú pre žurnalistov prvkom napr. pre vytvorenie jazykovej hry, alebo ich používajú iba ako informačný element. Predpokladáme, že ruská lingvokultúra aj v súčasnosti odzrkadľuje fakty obdobia socializmu – či už s neutrálnou, pozitívnou, alebo negatívnou konotáciou. Česká republika počas uvedenej epochy patrila k tzv. sovietskym satelitom, od zmeny režimu je však jej politické smerovanie orientované prozápadne. Aj preto je pre nás relevantná otázka, či česká lingvokultúra aj dnes disponuje socialistickými lingvokultúrnymi prvkami, a ak áno, aké konotácie prevládajú.

Základnú bázu na excerpciu údajov tvoria ruské a české periodiká, denníky Kommersant (K) a Lidové noviny (L) a týždenníky Argumenty i fakty (AIF) a Respekt (R), v ktorých sme súbežne, v trvaní pol roka, excerpovali titulky disponujúce lingvokulturémom s väzbou na obdobie socializmu.

Ruské periodiká:

V titulku *Конец «гуляш-социализма». 30 лет назад Венгрия пережила «нудную революцию»* (AIF, 10.1.2020) sa prelína reklamná, emotívna a informačná funkcia. Výraz *гуляш-социализм* (*гуляш-коммунизм, венгерский социализм, кадаризм*) sa používal na vyjadrenie politiky Maďarskej ľudovej republiky, išlo o tzv. trhový socializmus. Článok je zaujímavým predstavením udalostí spred tridsiatich rokov, kedy sa socializmus zrútil aj v Maďarsku.

Heslo propagujúce sovietsko-indické priateľstvo v 50.–80. rokoch 20. storočia *Хинди руси бхай бхай* je lexikálne transformované v titulku *Хинди руси — арт, арт* (K, 3.2.2020). Táto transformácia podporuje jeho reklamnú a informačnú funkciu. Článok pod titulkom informuje o konaní jarmoku súčasného umenia, na ktorom sú prezentované práce umelcov z južnej Ázie, predovšetkým z Indie.

V titulku *Пятилетка после обвала* (K, 19.2.2020) je podporená reklamná funkcia vďaka výrazu *пятилетка*, ktorý v období socializmu označoval päťročné hospodárske plány, v tom čase predstavujúce zákon. V článku sa nachádza informácia o tom, ako ovplyvnila šport, najmä však hokejové a futbalové šampionáty, finančná kríza spred piatich rokov.

Pre obdobie socializmu boli typické dlhé rady na všetko a s týmto fenoménom súvisí aj veta *Вас здесь/тут не стояло*, ktorá je v lexikálne transformovanom tvare použitá v titulku *Вас здесь не занимало* (K, 6.4.2020). Do popredia tak vystupuje predovšetkým jeho reklamná a emotívna funkcia, keďže článok oboznamuje čitateľa so zákonom o bankových prázdninách, no s tým, že jeho výhody nebudú rovnaké pre všetkých.

Pojmom *невозвращенец* býval nazývaný človek, ktorý sa zo zahraničia nevrátil späť do vlasti a tak sa stal nepriateľom štátu. V titulku *Невозвращенец* (K, 20.4.2020) posilňuje predovšetkým reklamnú a emotívnu funkciu, pretože článok informuje o smrti novinára a spisovateľa Alexandra Kabakova.

Всесоюзный пантеон мозга sa spomína v titulku *Что делают с мозгами великих людей в «Пантеоне мозга»?* (AIF, 27.4.2020), kde podporuje reklamnú funkciu. V tomto kontroverznom inštitúte, ktorý bol zriadený v roku 1920, boli uchovávané mozgy mnohých známych osobností s cieľom ich ďalšieho výskumu. Text pod titulkom odpovedá na otázku, ktorá je v ňom položená.

V roku 1917 sa začali vydávať boľševické noviny *Солдатская правда*. Titulku *Доходит ли до Кремля «солдатская правда»? О чем знает президент* (AIF,

29.4.2020) dodávajú pomerne ironický ráz, a tak v ňom dominuje najmä reklamná a emotívna funkcia. Článok je svojším pohľadom na riešenie koronakrízy.

Heslo *Мир, труд, май*, ktoré figurovalo na plagátoch počas osláv sviatku práce a bolo s týmto sviatkom neodmysliteľne späté, je v redukovanom tvare použité v titulku *Труд. Май. В Москве возобновили работу промышленные предприятия и стройки* (AIF, 12.5.2020). Titulok tak plní nielen reklamnú, ale aj emotívnu a čiastočne aj informačnú funkciu, pretože text dá čitateľovi informáciu o tom, že moratórium, vyhlásené pre pandémiu sa končí a zamestnanci sa môžu vrátiť späť do práce.

Heslo *Будь готов! Всегда готов!* bolo pozdravom pionierov. V období socializmu existovala pionierska organizácia, postavená na základoch tej skautskej. Spomenutý pozdrav je lexikálne transformovaný v titulku *Будь льготов* (K, 16.5.2020), kde pomáha podporovať jeho reklamnú funkciu. Článok podáva informáciu o treťom balíku opatrení súvisiacich s koronakrízou.

Lingvokulturémy s odkazom na socializmus pomáhali v titulkoch ruských periodík zintenzívňovať predovšetkým reklamnú funkciu. Zo všetkých takýchto výrazov bola takmer polovica z nich transformovaná, pričom najčastejšie išlo o redukciu alebo lexikálnu transformáciu. Za zaujímavé považujeme zistenie, že v daných lingvokulturémach prevládali neutrálne, prípadne mierne negatívne konotácie, pričom autorom išlo predovšetkým o pritiahnutie pozornosti čitateľa a ponúknutie informácie lákavým spôsobom. Je očividné, že autori počítali s tým, že čitateľ sa v uvedených lingvokultúrnych informáciách bez problémov orientuje.

České periodiká:

Titulok *Будовател* (R, 29.12.2019) už na prvý pohľad disponuje silnou emotívnou a reklamnou funkciou. Čitateľovi je po prečítaní článku jasné, že vďaka výrazu *будовател* titulok nadobúda výrazne ironický charakter. Uvedeným pojmom býval označovaný pracujúci, ktorý aktívne prispieval k budovaniu socialistickej vlasti, no článok je pohľadom na postoj českého premiéra Andreja Babiša k výstavbe diaľnice.

Pre obdobie socializmu bolo charakteristické časté používanie hesiel. Jedným z mnohých bol aj slogan *Советский союз наш взор*, ktoré je lexikálne transformované v titulku *Вьетнам наш взор* (R, 26.1.2020), čo umocňuje jeho emotívnu a reklamnú funkciu. Autor v článku informuje o tom, že voľný obchod medzi EÚ a Vietnamom bude pravdepodobne schválený.

V titulku *Bolševická revoluce 1917 byla úvodem velké státní tragédie, řekl prezident Putin* (L, 18.3.2020) sa spomína historická reália, *bolševická/októbrová revolúcia*. V titulku sa tak prelína emotívna funkcia s informačnou. Článok oboznamuje čitateľa s prejavom prezidenta Vladimíra Putina v Sevastopole, kde sa vyjadril, že je dôležité poznať históriu, ktorá by však, bez ohľadu na rozdielne názory, nemala ľudí rozdeľovať.

Na socialistické heslo *Lenin večne živý*, nachádzajúce sa na množstve dobových plagátov, odkazuje titulok *Lenin je v Rusku večne živý. I přes přísný režim kvůli covid-19 na něj lidé nezapomněli* (L, 26.4.2020). V rozšírenej podobe podporuje emotívnu a reklamnú, a čiastočne aj informačnú funkciu. V článku autor pripomína 150. výročie narodenia V. I. Lenina.

V titulku *Šoková terapie a její limity* (R, 7.6.2020) sa prelína najmä emotívna a reklamná funkcia. Text oboznamuje čitateľa s násilnými protestmi v Amerike, ktoré boli vyprovokované zabitím černocha Georgea Floyda bielym policajtom. Termín *šoková terapia* bol však primárne vytvorený pre oblasť ekonomiky a vzťahuje sa na prechod od príkazovej ekonomiky k trhovej ekonomike, a vzťahoval sa predovšetkým na štáty bývalého socialistického bloku.

V titulku *Pomsta komunistického režimu: dvanáct let kriminálu pro držitele Řádu britského impéria* (L, 13.6.2020) sa ukrýva situácia spojená s obdobím socializmu, čo podporuje predovšetkým jeho emotívnu a informačnú funkciu. Príslušníci československých vojenských jednotiek, ktorí počas 2. svetovej vojny pôsobili v britských jednotkách Royal Air Force, boli v období socializmu prenasledovaní vtedajším vládnym systémom. Jednu z takýchto obetí socialistického režimu, armádneho generála Aloisa Lišku, predstavuje autor v článku pod titulkom.

Emotívna a informačná funkcia je umocnená v titulku *Zavražděna komunisty, hlásá portrét s Horákovou. Instituce jej vyvěšují, Filozofická fakulta UK to odmítla* (L, 22.6.2020) použitím precedentnej situácie z 50. rokov minulého storočia. Išlo o justičnú vraždu právničky a političky Milady Horákovéj. Autor si v texte pod titulkom pripomína 70. výročie tejto tragickej udalosti.

StB je skratka Štátnej bezpečnosti. Bola to neuniformovaná polícia, štátna politická tajná služba socialistického Československa, ktorej príslušníkov nazývali eštebákmi. Výrazom *estébácká štěnice* sa označovalo odpočúvacie zariadenie, ktoré spomínaná tajná polícia používala. Tento pojem v titulku *Pro estébáckou štěnici Kundera zinscenoval scénku, chtěl se soudruhům zalíbit, říká autor výbušné biografie Novák* (L, 26.6.2020) zvyrazňuje jeho emotívnu, reklamnú, ale aj informačnú funkciu. V článku je opisovaný vznik biografie Milana Kunderu, ktorú napísal Ján Novák.

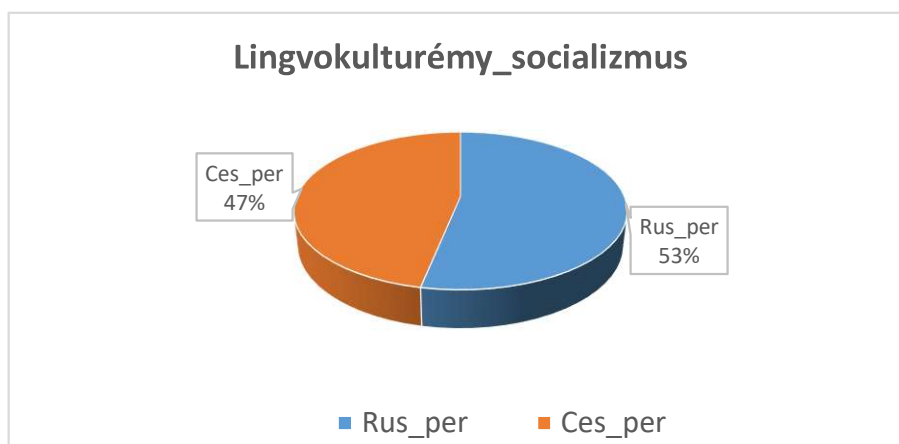
V českých periodikách zdôrazňovali lingvokulturémy s odkazom na socializmus najmä emotívnosť a reklamnosť titulkov, veľmi často však podporovali ich informačný charakter. Výrazy, väčšinou šlo o rozličné heslá, boli transformované len v minimálnom počte. V titulkoch českých periodík výrazne prevládal negatívny konotatívny odtieň daných lingvokulturém. Často išlo o iróniu, no vo forme informácie bolo možné pozorovať aj precedентné situácie, ktoré predstavujú zápornú, nelichotivú stránku socialistickej epochy.

Záver

Na základe zistených výsledkov konštatujeme, že lingvokulturémy s odkazom na socializmus stále predstavujú voľbu pre žurnalistov, ktorí ich využívajú predovšetkým na podporu emotívnej, reklamnej, ale často aj informačnej funkcie novinového titulku. V praxi to znamená, že ich úlohou je nielen prilákať čitateľa a poskytnúť informáciu o texte, ale sú významným sprostredkovateľom autorovej emócie. V tomto ohľade nezriedka pozorujeme miernu, v českých periodikách výraznú iróniu.

Prekvapením pre nás bolo zistenie, že z celkového počtu titulkov s lingvokulturémou odkazujúcou na obdobie socializmu, excerpovaných v rovnakom časovom období, tvorili tie z ruských periodík 53 % a z českých periodík 47 % – ich kvantitatívne použitie bolo teda porovnateľné (mierne viac ich bolo v ruských periodikách, vid' graf č. 1).

Graf č. 1

Na uvedené fakty nadväzuje aj ďalšie pozorovanie, ktoré sa týka transformácií jednotlivých výrazov, či už za účelom vytvorenia jazykovej hry, alebo vystupňovania ironického podtextu. V ruských i v českých periodikách bola najčastejšou formou

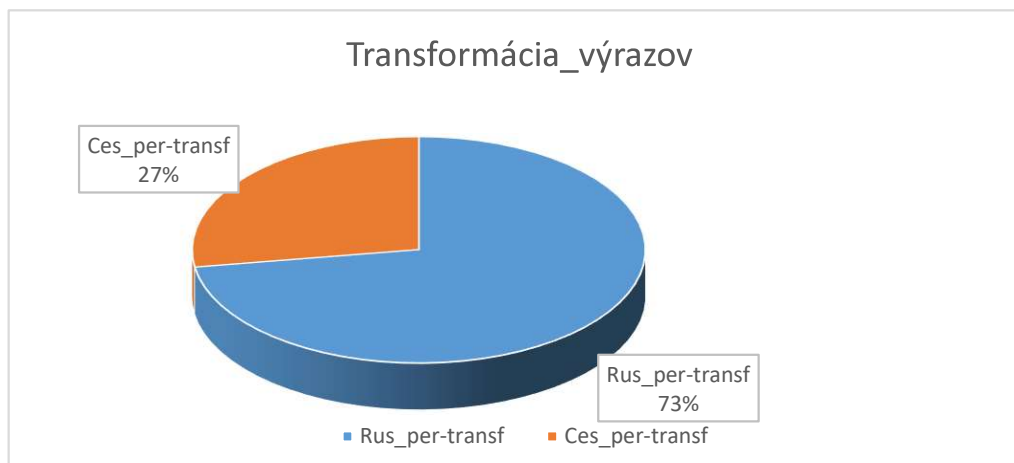
lexikálna transformácia, ale vyskytovala sa aj redukcia, či rozšírenie daných výrazov (išlo predovšetkým o heslá používané v období socializmu).

V ruských periodikách autori transformáciou lingvokulturém s odkazom na socializmus nezriedka vytvárali jazykové hračky, vďaka čomu sa titulky stávali pre čitateľa atraktívnejšími. Tým, že ho motivovali k rozlúšteniu rébusu vytvoreného takouto jazykovou hrou, zvyšovali jeho záujem o celý text. Transformáciou výrazov sa významne posilňovala reklamná a emotívna funkcia titulkov.

V českých periodikách, naopak, boli lingvokulturémy s odkazom na obdobie socializmu väčšinou používané bez potreby vytvárania jazykovej hry. Autori ich využívali ako prostriedok na priamu informáciu čitateľa, a často tiež slúžili na vyjadrenie názoru autora na obsah textu. Podporovali tak najmä informačnú a emotívnu funkciu novinových titulkov. V prípade transformovaných výrazov sa však stupňovala i reklamná a emotívna funkcia titulkov.

Kým autori v ruských periodikách, v nami vyexcerpovanej vzorke novinových titulkov, transformovali jednotlivé výrazy v 48 %, tak v českých periodikách bolo transformovaných len 18 % výrazov. V interlingvokultúrnom porovnaní je 73 % ruských transformovaných výrazov proti 27 % českých (viď *graf č. 2*).

Graf č. 2

Pozorovanie používania lingvokulturém s odkazom na socializmus v novinových titulkoch poskytuje pútavý priestor na zisťovanie, do akej miery sa tieto výrazy nedávnej histórie zachovávajú v súčasnom jazyku a akú úlohu v ňom zohrávajú. Je pozoruhodné, že jazykové prostriedky, ktoré v období socializmu niesli pozitívny odtieň, sa v aktuálnom jazyku používajú skôr v zápornom zmysle a v novinových titulkoch neraz zintenzívňujú iróniu alebo inú negatívnu emóciu autora.

Na našej vzorke pozorujeme, že v českých periodikách lingvokulturémy s odkazom na socializmus plnia skôr informačný a emotívny charakter, kým v ruských periodikách, formou jazykovej hry, výrazne umocňujú reklamnú a emotívnu funkciu titulkov. Interlingvokultúrne porovnanie ukazuje, že kým v českej lingvokultúre už tieto jazykové prvky slúžia viac-menej len na poskytnutie konkrétnych historických informácií, tak v ruskej lingvokultúre stále figurujú ako živá a pestrá zložka aktuálneho jazyka, čo dokazuje aj ich rozmanité a invenčné používanie v masmédiách.

Summary

The study focuses on the use of linguoculturemes with reference to socialism in the production of current headlines. After comparing the analyzed data, it answers the question whether Russian and Czech linguoculture still have linguistic elements associated with the period of socialism. The material is excerpted from the daily newspapers КОММЕРСАНТЪ and LIDOVÉ NOVINY and the weekly newspapers АРГУМЕНТЫ И ФАКТЫ and РЕСПЕКТ. The study presents interesting findings based on the fact that language is a dynamic phenomenon, largely shaped by the culture of society.

Literatúra

Mujkošová, T. *Analýza titulkov ruských, slovenských a českých internetových periodík (lingvokulturologický aspekt)*. Diplomová práca. Trnava: UCM v Trnave, 2021.

Влахов, С., Флорин, С. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980.

Воробьёв, В.В. *Лингвокультурология: Монография*. Москва: Издательство Российского Университета дружбы народов, 2008.

Душенко, К.В. *Словарь современных цитат*. Москва: Эксмо, 2006.

Елисева, Е.Б. Лингвокультурема как единица декодирования культурных смыслов при переводе художественного текста. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2013 (21/3 в 2-х ч.), с. 67–70.

Красных, В.В. Лингвокультура как объект когнитивных исследований. *Вестник Московского университета*. 2013 (9/2), с. 7–18.

Мокиенко, В.М., Никитина, Т.Г. *Толковый словарь языка Совдепии.* Санкт-Петербург: Фолио-пресс, 1998.

Протченко, И.Ф. *Лексика и словообразование русского языка советской эпохи: Социолингвистический аспект.* Москва: Наука, 1975.

Шанский, Н.М. *Слова, рожденные Октябрем: книга для учащихся.* Москва: Просвещение, 1987.

Slovníky a encyklopédie

Dostupné z: <https://dic.academic.ru/> (2020-08-29).

Dostupné z: <http://chtooznachaet.ru/frazy/> (2020-08-26).

Dostupné z: <https://www.livejournal.com/media/361497.html> (2020-09-04).

Pramene

Argumenty i fakty (AIF). Dostupné z: <https://aif.ru/> (2020-01-01 / 2020-06-30).

Kommersant (K). Dostupné z: <https://www.kommersant.ru/> (2020-01-01 / 2020-06-30).

Lidové noviny (LN). Dostupné z: <https://www.lidovky.cz/> (2020-01-01 / 2020-06-30).

Respekt (R). Dostupné z: <https://www.respekt.cz/> (2020-01-01 / 2020-06-30).

The article is accessible in open access mode under licence CC BY-NC-ND Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0